

На правах рукопису

МАХІНОВ Віктор Миколайович

**ТРАДИЦІЇ ВИХОВАННЯ
В НІМЕЦЬКІЙ НАРОДНІЙ ПЕДАГОГІЦІ**

13.00.01 — теорія та історія педагогіки

АВТОРЕФЕРАТ

**дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук**

ЛННБ України ім.В.Стефаніка

00778940 (Z)

ЛННБ ім. В. Стефаніка
ЛН України

Робота виконана у

Київському державному педагогічному інституті

іноземних мов

Науковий керівник

- кандидат педагогічних наук,
професор М.Б.Євтух

Офіційні опоненти

- член-кореспондент АПН України,
доктор педагогічних наук,
професор Сухомлинська О.З.

- кандидат педагогічних наук,
доцент Руденко Ю.Д.

Провідна установа

- Луганський державний педагогічний інститут ім.Тараса Шевченка

Захист відбудеться " 21 " червня 1993 року на засіданні спеціалізованої ради К.068.18.15 по присудженню наукового ступеня кандидата педагогічних наук у Київському університеті ім. Тараса Шевченка за адресою: 252601, м.Київ, вул.Володимирська, 60, ауд.330.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Київського університету.

Автореферат розісланий " 20 " травня 1993 року.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

Калин С.О.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ.

Актуальність дослідження. На сьогодні увага педагогічної громадськості зосереджена на проблемах народної педагогіки, у якій сконцентровані вікова мудрість народу, його погляди на проблеми виховання підростаючого покоління, його ідеальні уявлення про смисл життя людини на землі. Питання про виховання – одне з головних, розв'язання якого виражає ступінь розвитку суспільства і його моральних якостей. Освіта народу завжди пропорційна його свободі, подібно до того, як його щастя і його могутність завжди пропорційні його освіті. Виховання існує в свідомості народу стільки, скільки існує і сам народ. А. Дістервег вказував на два джерела, з яких людина черпає свої педагогічні пізнання, – це знайомство з досвідом і думками людей, які жили раніше за нас, і власний розум, тобто традиція і міркування.

Народна педагогіка як складова частина культури даного народу виражає собою його думки і сподівання, успадковує його ідеали, переконання і уявлення про людину, сім'ю, дітей та їх виховання. У створеній людиною і переданій нею з покоління в покоління народній мудрості /піснях, казках, легендах, прислів'ях і приказках/ знаходить своє яскраве відображення педагогічна культура даного народу. Необхідність вивчення пам'яток творчості як першоджерела культури народу, у тому числі і педагогічної, відзначали всі прогресивні педагоги. На високу ефективність використання мудрості народу у виховному процесі вказують результати досліджень вчених: Г. М. Волкова, А. Ш. Гашилова, М. Б. Євтуха, А. Е. Ізмайлова, І. Оширбаєва, І. А. Поджова, Ж. Д. Руденка, М. Г. Стельмаховича, Є. М. Ступака, Є. І. Сявковко, Т. Д. Тхорлеєвської, А. М. Канткідзе та інших. У своїх роботах вони розглядають народну педагогіку як сукупність педагогічних знань, різнобічного виховного досвіду різних народів.

Проблеми народної педагогіки турбують не тільки вітчизняних педагогів. Цим проблемам надається велика увага й у світовій педагогіці. Наша увага звернена до німецької народної педагогіки, досвід якої викликає великий інтерес. Їй присвячені праці таких вчених як Г. Баузіґер, Р. Бенедікт, Д. Беннер, Г. Бель, В. Бруфорд, К. Діссельбек, С. Ертле, С. Ферле, Л. Фертіґ, К. Ф. Гостемейер, К. Раулер, Г. Шнеберґ та інші. В них педагогічна культура німецького народу вивчається в межах загальнотеоретичного розуміння культури взагалі. Вона розглядається як органічний компонент культури людства. Питання взаємозв'язку педагогічних поглядів народу, його культури, моральності і моралі висвітлюються в роботах Л. Керстінса, Г. Кеніґа, А. Кучинського, Н. Кюстера, С. Леферве, Д. Ленцена, Г. Шойєрла та інших.

Об'єктивні потреби суспільного розвитку ставлять перед педагогічною наукою проблеми пошуку нових напрямків, способів, форм і методів виховання і навчання підростаючого покоління. Розгляд традицій виховання в історії німецької народної педагогіки значно збагатить педагогічну думку. Актуальність дослідження даної проблеми зумовлена тенденціями сучасного суспільного розвитку, а саме:

- потребами подальшої розробки проблем виховання особистості на етапі створення національної системи освіти і виховання в Україні;

- необхідністю заповнення не вивчених сучасними дослідниками прогалин в історії німецької народної педагогіки;

- зміною умов життя народу сучасної Німеччини;

- створенням в Україні правової демократичної держави та

- зацією і демократизацією суспільних відносин;

- підвищенням ролі фактора народності в питаннях виховання

і навчання;

- необхідність зміцнення зв'язків навчання і виховання з джерелами національної культури, досягненнями вітчизняної і світової суспільної думки, подоланням розриву між наукою, культурою і освітою.

Таким чином, народна педагогіка сприяє формуванню у підростаючого покоління високої моральної свідомості, суспільної зрілості, духовності, вихованню соціально-активної особистості, яка керується в своїй діяльності національно-культурними і загальнолюдськими цінностями.

Об'єкт дослідження - процес виховання підростаючих поколінь на основі традицій німецької народної педагогіки.

Предмет дослідження - особливості та закономірності функціонування німецької народної педагогіки та її використання у розумовому, моральному, естетичному, трудовому, фізичному і духовному вихованні підростаючого покоління.

Мета дослідження - аналіз досягнень німецької народної педагогіки у навчанні та вихованні підростаючого покоління; можливість використання її досвіду у сучасному педагогічному процесі.

Основні завдання дослідження:

- визначити джерела німецької народної педагогіки;
- проаналізувати процес розвитку народної педагогічної думки в Німеччині з загальнолюдських, гуманних позицій;
- розкрити традиції та особливості виховання в німецькій народній педагогіці;
- визначити можливості використання надбань німецької народної педагогіки в сучасному педагогічному процесі в Україні.

Для виконання поставленого завдання було використано такі методи дослідження:

- визчення й узагальнення теоретичної і практичної спадщини визначних педагогів минулого і сучасності;
- вивчення робіт з питань народної педагогіки у різних народів;
- аналіз сучасної художньої, наукової і педагогічної літератури з поглядом використання в ній традицій народної педагогіки;
- визчення текстів усної народної творчості, в яких зафіксована народна педагогічна мудрість;
- обробка етнографічного матеріалу, опублікованого в різні періоди;
- історико-лінгвістичний аналіз педагогічної термінології;
- педагогічні спостереження за практикою виховання і навчання у навчальних закладах Німеччини та німецьких родин.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в роботі сформульовано поняття та визначено основні риси німецької народної педагогіки з урахуванням того, що в науковій термінології Німеччини поняття народна педагогіка не існує. У вітчизняній педагогіці ця тема розглядається вперше.

Теоретичне значення дослідження полягає в обґрунтуванні основних принципів, форм, методів морального, розумового, естетичного, трудового і фізичного виховання в німецькій народній педагогіці.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його висновки і положення можуть бути використані в практиці навчання і виховання, а також сприяти здійсненню порівняльного аналізу розвитку педагогічної думки у різних народів.

На захист виносяться такі положення:

1. Усна народна творчість, фольклор є найважливішими джерелами німецької народної педагогіки.

2. Системоутворюючий фактор наступності у вихованні в німецькій народній педагогіці полягає в орієнтації на гуманізацію процесу виховання, прищеплення волелюбності, на принципи природо- і культуровідповідності.
3. Німецька народна педагогіка виражає як загальнолюдські так і суто національні риси виховання і навчання.
4. Німецька народна педагогіка сприяє формуванню прогресивних педагогічних переконань багатьох поколінь свого народу, на яких більш ефективно здійснюється розумове, моральне, естетичне, духовне, сімейне та інше виховання особистості.

Апробація роботи. Результати і хід дослідження обговорювались і були схвалені на підсумкових науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу і засіданнях кафедри педагогіки і психології Київського державного педінституту іноземних мов /1991-1993 р.р./; кафедри іноземних мов Київського державного педінституту ім. М.П. Драгоманова /1988-1993 р.р./; на Всесоюзній науковій конференції "Лексема - дослідник слів" янських взаємозв'язків /Харків, 1991р./; на республіканській науково-методичній конференції "Проблеми методики викладання мови і літератури в середніх школах, ліцеях, гімназіях і педучилищах на сучасному етапі" /Київ, 1992р./.

Публікації. За результатами проведеного дослідження опубліковано 8 друкованих праць: тези доповідей і статті. Крім того, здано в редакції і підписано до друку ще 5 робіт.

Структура дисертації: Робота виконана на 259 сторінках машинописного тексту і містить вступ, три розділи, поділених на параграфи, висновки і покажчик літератури, який включає 254 вітчизняних і 178 зарубіжних джерел.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ.

У вступі обґрунтовується актуальність теми, формулюється ос-

ект, предмет, мета і завдання дослідження, методи їх реалізації, характеризується наукова новизна, теоретичне і практичне значення роботи, виділяються полхення, які виносяться на захист.

У першій главі "Джерела німецької народної педагогіки" розглядаються джерела, традиції виховання та ідеали німецької народної педагогіки. Так, у середньовічному епосі народів Європи - "Тристан і Ізальда", "Парцифаль", "Бідний Генріх", "Пісня про Роланда", "Пісня про Нібелунгів", "Пісня про Сіда", "Слово о полку Ігоревім" і ряд інших, містяться яскраві зразки виховання, почерпнуті з народної мудрості. Питання про те, як і що виховувати, здавна хвилювало людство. Із глибини народної мудрості виростили прагнення людей пізнати себе і світ, передати найкраще своїм нащадкам. Усна народна творчість, яка зникла в глибокій давнині і розвивалася протягом багатьох століть, є охоронцем народної мудрості, безцінною спадщиною педагогічної культури і моральності, невичерпним джерелом збагачення сучасної практики виховання. Фольклорні твори - це видатні пам'ятки культури того чи іншого народу, створені ним на основі життєвих реалій. Цим пам'яткам народної творчості властиві глибокі риси і особливості, у них найяскравіше зявляється самобутній, забарвлений місцевим тлоритом, характер національної культури. Саме в народній творчості втілено педагогічні переконання, ідеали і прагнення народу, його поетичну фантазію, багатий світ думок, почуттів народної педагогіки.

Спричинне виховання і навчання, впливаючи на розум, почуття і волю, формують людську індивідуальність, людину як особистість. Отже, завдання істинного виховання полягає в тому, щоб допомогти кожній людині: направити до тієї ж мети, до якої прагне

У макрокосмос. Формуєчи окрему людину, педагогіка розвиває одночасно духовні, культурні і морально-етичні якості народу, до якого вона належить. А розвиваєчи народ, педагогіка разом з тим розвиває і все людство. Таким чином, педагогічні переконання народу перебувають у найтіснішому зв'язку з його культурою. К. Шмідт справедливо підкреслював, що система виховання іде вперед разом із культурою народу, життя народу знаходить своє відображення в його педагогічних принципах, які проявляється в різних формах, є дзеркалом всього його життя. Ще раніше А. Дістервег виводив принцип культуровідповідності у вихованні, який полягав у тому, що розумно організоване виховання повинно враховувати умови, в яких живе дитина, рівень розвитку культури даного народу.

Педагогічні переконання народу являють собою одну з найважливіших сторін його багатовікової загальнолюдської культури, творчу спадщину багатьох поколінь невідомих народних філософів, педагогів, психологів, умілих майстрів-вихователів. На основі їхнього пильного спостереження і багатовікового досвіду складались окремі правила, основні принципи виховання, які переходили в усних переказах із роду в рід. І тільки значно пізніше, уже в умовах більш розвинутої цивілізації і державної організованості суспільства, законодавці унощувуть сталі звичаї і переконання народу, і тим самим, вони починають побутувати в народі як відповідні правила і норми виховання.

Традиції виховання в німецькій народній педагогіці мають глибоке коріння. Особиста свобода, визнана одинаково за дітьми, була основою в житті стародавніх германців. Свобода особистості визначала характер і напрям усього старогерманського виховання.

Дух відваги і свободи був однаково характерним для хлопчиків і дівчаток, чолоріків і жінок. Виховання носило універсальний характер, дітям давалися всі необхідні знання та навички із усіх відомих на той час сфер життя.

Германство з самого свого зародження поклало в основу свого існування, освіти і виховання принцип вільного самовизначення особистості. Завдяки цьому Германці перебували на більш високому ступені розвитку стародавньої цивілізації, ніж багато інших народів Європи того періоду.

Далі в роботі йде шаліє розвиток німецької народної педагогічної думки в різні періоди. Так система виховання в епоху станового феодального суспільства також опиралась на головні якості германського характеру - вірність і відданість національним ідеалам, честь, милосердя, служіння обов'язку і свобода. Провідною формою виховання і навчання залишалось сімейне, де основами були авторитет батьків і старших, свобода особистості і нове християнське людство. Із зростанням і розвитком міст з'явився новий стан - буржуазство, яке внесло вирішальний вклад у спроби культивування рідної мови як показника культури, виразника народного життя і народного побуту.

З розвитком мови і писемності новий напрямок одержала уся народна творчість, яка є багатим джерелом для педагогічної думки. Швидкому розширенню народної поезії сприяли мандрівні ваганти, які виконували роль посередників у взаємодії культур усіх чотирьох станів феодального суспільства - дворянства, селянства, буржуазства, духовенства. Збірки школярської лірики вагантів "Кембріджський рукопис" /XII ст./ і "Бурганський рукопис" /XIII ст. як дітями до нас, являють собою не тільки зразки народної твор-

чості, але і джерела глибокої народної мудрості, народних поглядів на виховання. Особливо популярними піснями були героїчні сказання німецького народу, як, наприклад, "Пісня про Анну" або героїчні пісні про Етцеле, Дітріха чи Рудігера. У них знаходимо глибоке і різнобічне відображення життя і побуту німців, їхніх почуттів і поглядів на виховання і навчання, на особисті якості людини.

Особливий розквіт народної поезії виходить на XI-XV століття. До цього періоду належать "Пісня про Нібелунгів", "Гудруна", "Рожевий сад", "Пісня про рогового Зейфріда" та інші, які містять також глибокі ідеї щодо виховання і навчання.

Широкого поширення в XV-XVI століттях набули німецькі народні книги. Найбільш відомими й популярними були "Прекрасна Мелюзіна", "Прекрасна Магелона", "Фортуват", "Тіль Уленшпігель", "Легенда про лікаря Фауста" та інші. Ці пам'ятки культури, літератури і мистецтва раннього середньовіччя та епохи Відродження і Реформації відіграли визначну роль не тільки в розвитку літератури, мистецтва, філософії, але й у дальшому формуванні й розвитку педагогічної науки, високих моральних і естетичних якостей у процесі виховання і навчання нових поколінь німецького народу.

Великий вплив на розвиток педагогічних поглядів відіграли німецькі гуманісти Ульріх фон Гуттен, Мартін Лютер, Томас Монцер, Ганс Сакс. У дисертації докладно розкриваються їхні педагогічні погляди.

Предметний аналіз дасться ідеалам німецької народної педагогіки. Автор докладно зупиняється на розвитку педагогічної думки Німеччини в XV-XIX століттях, коли вона набула назви країни поетів, митців та педагогів. У поезії та літературі це І. Гете,

Ф.Шіллер, Х.Віланд, І.Гельдерлін, Ф.Новалис, Л.Тік, А.Шаміссо, Е.Т.А.Гофман, Б.Клейст, Г.Гейне, брати Грім; у музиці - В.А.Моцарт, Й.Гайдн, Л.Бетховен, К.Вебер, Ф.Шуберт; у філософії та естетиці - І.Кант, І.Гердер, І.Гете, Ф.Шіллер, І.Фіхте, Ф.Шеллінг, А.Шопенгауер, Г.Форстер, Л.Фейєрбах, брати Шлегель, К.Берне; у педагогії - І.Базедов, І.Кампе, Е.Трапп, Ф.Рахов, І.Гербарт, А.Дістервег, Л.Зальцман та інші. Вони зробили великий вплив на процес виховання, поставивши його на народну основу і вказавши нові напрями а саме свободу особи та національний розвиток людини в душі істинного гуманізму.

Друга глава "Традиції виховання в німецькій народній педагогії" являє собою дослідження, в основу якого покладено аналіз німецької народної творчості з метою виявлення в ній педагогічного напрямку з даних проблем. Найважливіше завдання сучасної педагогічної науки і критики - раціонально використати досягнення народної педагогіки в подальшому вдосконаленні процесу виховання і навчання молоді у ході будівництва правової демократичної держави України. Ці питання займають значне місце в даній главі дисертаційного дослідження.

Зміст виховання народна педагогіка бачить у досконалості людини як особистості, у гуманній підготовці підростаючого покоління до життя. Пробуджувати і розвивати почуття, перетворювати їх у духовне надбання, робити їх близькими і дорогими, виховувати волелюбність, пробуджувати готовність до дій, формувати характер людини її прагнення до пізнання - ось основні напрями німецької народної педагогіки.

Здавна визнавав суспільне значення виховання дітей. Це попит і майбутнє суспільства, опора сім'ї, колективу, суспільства загалом. І.Кант підкреслював, що виховання - це мис-

тецтво, яке повинно постійно вдосконалюватись протягом багатогранного життя нових поколінь людей. Кожне покоління, використовуючи досвід своїх попередників, повинно здійснювати таке виховання, яке просторічно і доцільно розвиває всі природні здібності людини і таким шляхом веде весь рід людський до його призначення. Виховання повинно постійно оживляти і одухотворювати людину - у цьому суть і основна мета, зміст виховання в німецькій народній педагогіці і сформульовано принципи виховання в німецькій народній педагогіці, до яких слід віднести гуманізм, природовідповідність, урахування вікових та індивідуальних особливостей дитини, зв'язок виховання з життям, виховання в праці, систематичність і послідовність, єдність вимог, насиченість, повагу до особистості дитини, розвиток самостійності та ініціативи вихованця. Розкривається суть кожного принципу з опором на досвід народного виховання. Так, гуманне ставлення до дітей потребує перш за все поваги до особистості дитини. Гуманне виховання передбачає прищеплення дитині високих моральних якостей, виховання її характеру. За характером пізнають людину, у першу чергу - за її індивідуальними рисами. Як говорить народне прислів'я - видно птаха по польоту.

Принцип природовідповідності в народній педагогіці передбачає, що дитинство - найкращий час для виховного впливу на людину. Не випадково в народне середовище твердо звійшло мудре прислів'я - про що дізнався в дитинстві, те залишається на все життя.

Німецька народна педагогіка тісно дотримується принципу виховання в праці. Основна мета такого виховання - підготувати молоде покоління до життя, сформувати у молоді необхідні для майбутньої діяльності уміння та навички. Праця у народній педагогіці - ос-

нова існування суспільства.

Велике значення народ приділяє вихованню самостійності та ініціативи у дітей. Роль дорослих повинна полягати в своєчасній підказці, виправленні, але в жодному разі не в осмикуванні чи моралізуванні. Такі дії вбивають у зародку будь-яку самостійність та ініціативу, породжують у дитини побоювання за свої самостійні дії, розвивають у неї відчуття утриманця.

Принципи виховання в німецькій народній педагогіці тісно взаємопов'язані між собою і доповнюють один одного.

Німецька народна педагогіка розрізняє три основні форми виховання - індивідуальну, групову, масову. У роботі розглядаються всі ці форми на конкретному матеріалі - усній народній творчості /фольклорі/. Значне місце в німецькій народній педагогіці займають такі народні методи виховання, як наставляння, навчання, нагадування, застереження, порада, прохання та інші. Ці поняття також докладно розкриваються в роботі.

Три наступні параграфи даної глави присвячені розвитку розумових здібностей дитини, прищеплюванню моральних та естетичних якостей, трудовому та фізичному вихованню.

Значну увагу німецька народна педагогіка приділяє моральному та естетичному вихованню дітей. Моральні риси кожного народу складаються століттями, передаються з покоління в покоління. Виховання дітей у дусі гуманності, сердечних стосунків і взаємної поваги між людьми є однією з центральних засад німецької народної педагогіки, яка черпає ідеї з усної народної творчості. Німецька народна мудрість підкреслює вкрай важливу моральну ідею про те, що благополуччя суспільства країни залежить від зусилля окремих людей, а особисте щастя, благополуччя кожної людини - від бла-

гополуччя суспільства загалом, тобто особисті та суспільні інтереси повинні переплітатися. Коли місту добре, то добре живеться і громадянам - твердить народна мудрість.

Значне місце в справі морального виховання молоді німецька народна педагогіка відводить релігії, особливо християнству, вважаючи, що висока моральність людини тісно пов'язана з її духовною культурою.

Предметом першорядної турботи німецького народу завжди було розумове виховання підростаючого покоління. Народна мудрість мала певні уявлення про знання як про інструмент мислення, як результат цілеспрямованого засвоєння фактів, понять і закономірностей розвитку природи і суспільства. Знання завжди цінувались у німців вище від усіх багатств.

Основне джерело знань у німецькій народній педагогіці - книга та читання. Не випадково у німців така велика кількість народних книг. Читання сприяє прагненню людини до розумового творення, освіти і підвищення знань. Навчання - шлях до свободи, знань та умінь, а знаюча та відоуча людина завжди високо цінувалась у народі.

У центрі уваги німецької народної педагогіки завжди був і є вчитель. Він користується загальним авторитетом і повагою. Учитель навчає дитину, як стати справжньою людиною. Про його роботу судили по учнях - який учитель, такий і учень.

У системі розумового виховання в народній педагогіці визначне місце займають народні астрономічні, фенологічні та інші спостереження, а також свята, обряди та звичаї свого народу. У дисертації докладно розглядається досвід народу з прищеплення дітям таких знань.

Педагогічна культура народу - це перш за все культура трудового виховання. У всі часи праця була не тільки основою життя суспільства, але і способом виявлення творчої активності людини, фактором її культури. Тому підготовка дітей до праці була багато століть головною метою і головним засобом виховання. Праця в народній педагогіці - основа життя, працьовитість - найважливіший критерій моральності людини. Праця в народній мудрості вважається найбільш гідним і престижним заняттям людини.

Великого значення німецька народна педагогіка надає фізичному вихованню дітей. Фізичне виховання і фізична праця мають свою мету здоров'я, міцність, спритність та тілесну красу. Тому народна педагогіка вимагає розвивати у дітей витривалість, рухливість, уміння керувати своїм тілом, зміцнювати сили та здоров'я, залучатися до фізичної праці.

Третя глава дисертації присвячена традиціям народної педагогіки в сучасному виховному процесі в Німеччині. Сучасні наукові дослідження проблем народної педагогіки свідчать, що вивчення досвіду народу при вихованні підростаючого покоління завжди входило в коло наукових інтересів передових мислителів і педагогів минулого і сучасності. Так, великий чеський педагог Я.А. Коменський запропонував ідею "материнської школи", виходячи з досвіду сімейного виховання свого народу. Швейцарець Г.Песталоцці написав "Книгу для матерів", спираючись також на досвід швейцарської народної педагогіки. А.Дістервег, досліджуючи досвід виховання німецького народу, вводить метод культуровідповідності, підкреслюючи цим, що у вихованні необхідно брати до уваги культуру країни та народу. Важливе місце в цьому процесі займає ус-

на народна творчість. Так, К.Д. Ушинський не раз підкреслював велике значення пам'яток усної народної творчості в справі виховання та навчання, і на чільне місце він ставив народну казку - перші спроби народної педагогіки. Одним із видатних педагогів минулого в Україні, хто побачив силу і велич народної педагогіки, був Г.С. Сковорода. Він підкреслював, що правильне виховання народу сховано в природі самого народу. Німецькі романтики також пильно займалися вивченням народного життя у всіх аспектах і закликали виховувати свій світогляд у душі народу, наслідувати його.

Німецька народна педагогіка завжди була тісно пов'язана з творчістю народу, звідки черпало творче натхнення та захват живої думки не одне покоління видатних педагогів. Дослідження педагогічної думки німецького народу нерозривно пов'язане з дослідженням фольклору. Фольклор - це джерело народної мудрості. Німецькі педагоги не випадково надавали винятково важливого значення тій частині фольклору, яка сприяла виробленню в народі твердих переконань, честі, почуття справедливості, а також уміння радіти з благ життя, переживати свої печалі та незгоди, повніше виражати свої погляди та переконання на оточуючий людину світ. Цей світогляд передається із покоління в покоління, невимушено живить його загальну культуру своєю раціональністю і народною мудрістю. Вони розуміли, що народові може загрожувати небезпека перетворення на просте збіговисько людей, як тільки забувають вищі людські цінності і перш за все повага до особистості, як тільки зникає шаноблива повага до ідеалів та заповітів предків, як тільки сам народ дозволяє без поваги ставитися до власної

культури, до національних святинь. Німецька народна педагогіка, яка живиться народним духом, покликана забезпечити здоров'я нації.

Питання про історичне взаємовідношення літератури і фольклору, культури народу і його педагогічних переконань завжди хвилювало розум вчених. Так, провідні німецькі письменники бачили в зближенні літератури з фольклором, з народною мудрістю і їх використанням у виховному процесі розв'язання найважливішого завдання - розвитку національної культури. Вони запозичили прогресивні елементи народної творчості, проїняті волелюбністю народу, протестом проти насильства, духом гуманізму. Одним із перших до вивчення цих проблем приступив І.Гердер. Далі його послідовниками були німецькі романтики - брати Шлегель, Новалис, К.Брентано, А.Арнім, Л.Тік та інші. Вони підкреслювали, що національну культуру потрібно шукати тільки в глибинах народної творчості. У дисертаційній роботі на численних фактах і прикладах обгрунтовується положення про те, що використання усної народної творчості, оволодіння казкою, прислів'ям та приказкою багатьма письменниками минулого і сучасності є їхнім вкладом у вивчення естетичної та педагогічної думки свого народу, великим внеском у справу його освіти. Етнопедагогічний зміст усної народної творчості широко дискутується в науці, і актуальність його вивчення неухильно зростає. Народнопедagogічні ідеї завжди були лейтмотивом у творчості казкарів-братів Грімм, Х.Віланда, Е.Т.А. Гофмана. До цих мотивів постійно звертались Е.Роттердамський, С.Брандт, Е.Лессінг, І.Гете, Ф.Шіллер, Т.Шторм, Ф.Донтане, брати Манн, А.Зегерс і багато інших письменників аж до

наших днів. Так, у роботі докладно аналізується етнопедagogічний зміст творчості Г.Грасса, Е.Штрітматтера і Ю.Брезана.

Своєрідність таланту Г.Грасса проявляється як у його поетичному і розповідному таланті, так і в умінні бути в потоці часу, уловлювати його дух, виявляти невидимі напромаки. У романах "Жерстяний барабан", "Собаке життя", "Під місцевим наркозом" він не просто зображує ті чи інші явища суспільного життя, але і висловлює особисту точку зору, ставить проблему, не завжди помічену іншими. Ця проблема в основному пов'язана з формуванням світогляду сучасної людини, її вихованням, її діями і вчинками. Особливо це простежується в романі "Камбала", в якому Грасс продовжує традиції німецької літератури, використовуючи елементи усної народної творчості. Роман він написав за мотивами казки братів Грімм із їхньої збірки "Дитячі та домашні казки" - "Казка про рибака та його жінку". У своєму романі Грасс глибоко порушує етичну проблему. Чуже добро, як це в народній казці про рибака та його жінку, а в даному випадку - чужий розум /Камбала освічувала то чоловіка, то жінку/ - на добро не йде. Несправедливо здобуте, відібране в інших не приносить і не може принести щастя. Використовуючи чуже добро, людина зтрачає інтерес до творчої діяльності, до розкриття своїх розумових здібностей. У романі Грасс доводить, що жадібність до чужого вбиває в людині все чисте, людське, перетворює її життя в паразитичне існування. Так, використання традицій усної народної творчості у творах стає для сучасного митця методом пізнання світу, його зміни, а для читача така поезія перетворюється в сферу його інтелектуальної свободи у світі, який все більше ускладнюється.

Звернення до народної мудрості характерне також для творчос-

ті Ю.Брезана. Особливо це яскраво простежується в його повісті "Чорний млин" і романі "Крабат, або Перетворення світу". Його повість "Чорний млин" є гіперболізацією оволодіння всемогутнім знанням, а роман про Крабата - про використання цього знання, про етичну сторону його застосування. Основна причина звернення письменника до народної мудрості - це пильна увага до традицій, культури свого народу, бажання збереження та примноження для майбутніх поколінь, оскільки вона є прекрасним матеріалом для виховання. І ми бачимо, як Ю.Брезан успішно створює гротескні образи сучасного Ахілла і Едіпа в романі про Крабата, Мефістофеля - у повісті "Чорний млин", Бога води - в "Історіях про воду". Ці та інші його твори успішно використовуються у виховному процесі.

Звернення до народної мудрості характерне також і для творчості Е.Штрітматтера. У своїх творах письменник створює образи, які виражають естетичні особливості явищ дійсного життя. У дослідженні докладно розглядається етнопедагогічний зміст творчості сучасного німецького письменника. Підкреслюється, що німецькі письменники порушують найважливіші проблеми народного життя, національної психології і культури. Цим вони сприяють становленню та розвитку людини сучасної епохи, усвідомленню нею своєї відповідальності перед майбутнім поколінням.

Таким чином, роблячи підсумки дослідження з даної проблеми, можна зробити такі висновки:

І. Педагогічна культура німецького народу є яскравим частиним його загальної культури. У педагогічних традиціях простежуються найважливіші етапи його історичного шляху, відображається його матеріальна і духовна культура.

2. Німецька народна педагогіка вбирає з культури свого народу кращі традиції, спрямовані на якісне поліпшення виховання молодого покоління.

3. Культура німецького народу і педагогічна зокрема, знаходить глибоке і яскраве втілення у фольклорі, народних традиціях, святах і обрядах, народних іграх. В усній народній творчості ми знаходимо перші заростки народної культури, початки соціальної, естетичної, філософської та педагогічної думки.

4. Німецька народна педагогіка - це національний варіант загальнолюдської педагогічної культури. Вона виражає заповітні думки народу про виховання справжньої людини, якій притаманні найкращі моральні якості.

5. Об'єктом і суб'єктом виховання в німецькій народній педагогіці була і залишається людина як особистість. Народна педагогіка протягом багатовікової історії свого розвитку акумулювала в собі все передове, прогресивне і розумне, що відповідає народному ідеалу гуманної особистості.

6. Німецька народна педагогіка відіграє важливу роль в подальшому вдосконаленні всього процесу навчання і виховання підростаючого покоління в нинішніх умовах розвитку німецького суспільства. Сучасні педагоги і письменники порушують важливі проблеми народного життя, національної психології і культури. Вони є справжніми спадкоємцями та продовжувачами прогресивних педагогічних традицій свого народу. Цим вони роблять значний внесок у справу становлення і розвитку особистості, яка усвідомлює свою відповідальність перед майбутнім поколінням.

7. Педагогічний досвід німецького народу повинен стати предметом подальших досліджень, бо у ньому яскраво проявилася

спадкоємність, яка з'єднує прогресивні педагогічні ідеї минулого із сучасним педагогічним процесом у Німеччині. Це набуває особливого значення для подальшого розвитку і вдосконалення педагогічної думки в Україні, особливо на сучасному етапі будівництва правової демократичної держави.

6. Дана робота вносить певний вклад у розвиток порівняльного аналізу педагогічних поглядів народів різних країн, сприяє зміцненню взаєморозуміння, дружби та співробітництва між народами. Це особливо важливо в сучасний час, коли етнічні питання все частіше стають на порядок денний.

Основний зміст дисертації відображено в таких публікаціях:

1. Концепция мифа А.А. Потебни и ее связь с концепцией фольклора братьев Гримм // А.А. Потебня - исследователь славянских взаимоотношений: Тез. докл. Всесоюзной научной конференции. Октябрь 1991 г. - Харьков, 1991. - Ч. 2. - С. 136-138.

2. Роль народної педагогіки у системі підготовки майбутнього вчителя // Формування педагогічної майстерності у системі професійної підготовки майбутнього вчителя: Збірник наукових праць. - К., 1992. - С. 114-118.

3. Воспитательная роль фольклора и творчество Г.Грасса/Ки-ев, 1992. - 24с. - Деп. в УкрИНТЭИ 05.06.92. № 822-Ук.92.

4. Народнопедагогические традиции фольклора в творчестве Ю.Брезана /Киев, 1992. - 15с. - Деп. в УкрИНТЭИ 05.06.92., № 823-Ук.92.

5. Этнопедагогическое содержание немецкого фольклора и его роль в литературе /Киев, 1992. - 12с. - Деп. в УкрИНТЭИ 05.06.92. № 824-Ук.92.

6. Идеи воспитания в творчестве Гете /Киев, 1992. - 14с.

Деп. в УкрИНТЭИ 05.06.92., № 825-Ук.92.

7. Идеи воспитани у древних германцев /Киев, 1992.-ІІс.-
Деп. в УкрИНТЭИ 03.12.92., № 1890-Ук.92.

8. Из истории развития педагогической мысли в Германии
/Киев, 1992.-ІІс.-Деп. в УкрИНТЭИ 03.12.92., № 1891-Ук.92.

9. Народна поезія у творчості Г.Грасса та її виховне значення // Вісник Київ.держ.ун-ту.-1992-8с. /У друці/.

10. Развитие просветительских и педагогических идей в творчестве Гете // Проблемы методики преподавания языка и литератур в средних школах, лицеях, гимназиях и педучилищах на современном этапе: Тезисы республиканской научно-методической конференции 12-14 мая 1992 г.-Киев, 1992.-2с. /У друці/.

11. Виховний ідеал Я.А. Коменського та його вплив на німецьку народну педагогічну думку // Педагогічна спадщина Я.А. Коменського: Тези науково-педагогічної конференції. Львів; Дрогобич, 1992.-3с. /У друці/.

12. Роль педагогічної спадщини у виховному процесі // Національна мова і культура у їх специфіці та взаємодії: Тези міжнародної наукової конференції. Український інститут міжнародних відносин.-К, 1993.-2с. /У друці/.

13. О некоторых особенностях преемственности фольклорных традиций в современной немецкой литературе // Национальный язык и культура в их специфике и взаимодействии: Тезисы международной научной конференции. Украинский ин-т международных отношений.-Киев, 1993.-3с. /У друці/.

Вар

Підп. до друку 14.05.93 Формат 60x84 1/14. Папір для глибокого друку
Друк офс. Умовн. друк. арк. 0,93 Обл-видав. арк. 0.66. Тираж 100. 0-4595. Безкоштовно

Видавництво «Преса України»

1165-158

AB 27.446